

Александар Милосављевић

ЖИВОТ У ПОЗОРИШТУ

*Поводом књиже „Госпођа из великог светла”,
монографије посвећене Мири Траиловић,
издање Музеја позоришне уметности Србије, Београд, 2006.*

Сви коју су имали срећу да познају Миру Траиловић једнодушно се слажу у оцени да је ова редитељка, оснивач и управница позоришта била изузетна госпођа. Она је то успевала да буде у доба када су у овој земљи искључиво постојали другови и другарице, а кад су нам господи и госпође долазили у походе из великог белог света. Па и то тек покаткад, на кратко. Уосталом, свакако и сама тога свесна, Мира Траиловић је већи део свог живота, на разне начине али увек са истом енергијом, посветила упорним покушајима да тај свет приближи нама и да наш театар уведе у свет. Била је, наиме, један од оснивача Атељеа 212, позоришта које је и настало да би на репертоару имало наслове најзначајнијих светских писаца оног времена, али и да би на у оно доба модеран начин играло комаде и домаћих и иностраних драматичара.

Веле да је била чудо од жене. Енергична, шармантна, лепа, паметна, никада склона да одустане од својих визија и идеја. Увек је постижала оно што је наумила, понекада мимо сваке логике наметнуте свакодневицом, друштвеним и политичким околностима, финансијском ситуацијом, вољом одговорних. Умела је с људима, свакојаким, а прича која следи само је један од доказа каква је била.

Као веома млад, почетнички одмеравајући себе у односу на позориште, дошао сам код Мире Траиловић да је замолим за дозволу да присуствујем пробама представа које су у том часу настајале у Атељеу. На Великој сцени Роберто Чули је постављао своју верзију *Декамерона*, док је Љубомир Драшкић, у Подруму и Салону режирао *Аудијенцију* и *Вернисаж* Вацлава Хавела. Разуме се, ваљало је питати за допуштење редитеље, но Мира Траиловић је претходно желела да види ко јој то улази у кућу, ко сам, одакле стижем, из какве породице, ко ме је и зашто препоручио, какве су ми намере, зашто ме занима позориште...

Примила ме је у својој канцеларији, у чардаку Атељеа, одвојила за мене прилично времена и детаљно ме испитивала. У један мах, усред разговора, зачули смо како се степеништем пролама гневни глас некога ко се успињао ка последњем спрату Позоришта. Било је јасно да је тај непознати неко припит, те да наговештава енергичан обрачун с њом, Управницом, спреман да јој „све саспе у лице”, напослетку јој саопшти шта „он, али и цео Атеље, мисли о њој”, да јој каже „да то више овако не може”...

Како се глас приближавао вратима канцеларије у којој смо разговарали, постајало је евидентно да управница са све мањом концентрацијом слуша оно што сам говорио. Али, ипак, ни једног часа није спуштала поглед с мене, а кад нам се разбеснели човек сасвим приближио и када смо већ разговетно разабирали речи којима је очајна секретарица покушавала да га одврати од намере да уђе, госпођа Траиловић је мирно устала из своје фотеле, пажљиво, лаганим, механичким покретима руку довела у ред своју фризуру и, не спуштајући поглед с мене, заузела позу монументалног споменика. Уто је, готово газећи преко секретарице, бучно у просторију нахрупио разјарени члан Атељеове технике, закрвављених очију, посрћући и заплићући језиком. Тог часа, не сачекавши да јој се обрати, Мира Траиловић му је упутила један од својих најнежнијих погледа, и мајчинским гласом га упитала: „Драги мој, шта могу да учиним за вас?”

На те речи, распојасани човек је застао, трепћући је осмотрио граничну позу пред собом и збуњено почео да муца. Намах се истопила његова чврста решеност да се обрачуна са госпођом која је попут бедема стајала пред њим, у трену је пресахла еруптивна енергија с којом се успентрао до њене канцеларије, и он се покуњено, уз неразговетно мумлање које је личило на детиње извињавање покупио напоље.

Када је секретарица за собом затворила врата, госпођа Траиловић је достојанствено села за свој управнички сто, погледала ме је најмирније на свету и као да се апсолутно ништа није догодило обратила ми се речима: „Дакле, млади човече, где смо стали? Шта вас занима у Атељеу?”

У својој књизи, кроз сведочења огромног броја њених најближих сарадника, Феликс Пашић потврђује тезу да је Мира Траиловић имала фасцинантну способност да на начин сличан управо описаном разговара и с „побуњеним” глумцима у славном Бифеу „њеног позоришта”, и са људима из технике, и са гласовитим светским позориштарцима који су походили Битеф, али и с домаћим политичарима којима је вазда било потребно објашњавати зашто је за Београд, па и тадашњу Југославију, важно да неки комад буде постављен на сцену Атељеа, или зашто неку представу, упркос гневу „одозго”, ипак не треба скинути с Атељеовог репертоара. С увек истим таквим шармом госпођа Траиловић би се телефонски консултовала с виђеним београдским критичарима и театролозима, распитујући се о томе шта мисле о неком од најновијих драмских текстова, нетом постављених на сценама Њујорка, Лондона или Париза, исто тако жустро би бранила своје репертоарске потезе и Атељеове представе, или би с истом таквом стаменошћу и самоувереношћу предводила свој ансамбл на турнејама широм света, наизглед лако пробијајући „гвоздену завесу” која је у то време одвајала Исток од Запада.

Кроз сва ова сведочења, многе анегдоте, опише најразноврснијих ситуација чији је главни актер Мира Траиловић, кроз оно што је о њој речено, али и тек наговештено, што између редова слутимо, у овој монографији се постепено помаља величанствени портрет ове необичне жене, баш као што се формира и јаснија слика епохе у којој за успешно управљање театром није било довољно само бити талентован, образован, информисан, но у којем је, као што такође показује пример госпође Траиловић, ипак било могуће водити позориште какво је било Атеље 212, а не бити члан Партије.

И управо у том међупростору између несумњиве личне обдарености, изузетних организационих и менаџерских способности легендарне управнице Атељеа, њене редитељске стручности, огромног знања и широке информисаности о збивањима о позоришним дешавањима у свету, с једне, те непрестаних драматичних друштвених и политичких турбуленција које су, с друге стране, обележиле живот и каријеру Мире Траиловић, заправо настаје узбудљива прича, не само о једном од најнеобичнијих и најзначајнијих театариста насталих на просторима сада већ бивше Југославије, и о једном од најугледнијих светских театарских фестивала, него и аутентична сторија о домаћем позоришном животу друге половине двадесетог столећа, о профилу оних који су тада наслутили значај Атељеа у домаћим културолошким и Битефа у међународним политичким релацијама, о ентузијазму оних који су имали довољно мудрости и знања да пласирају своје идеје на начин

прихватљив за тадашњу политичарску свест, али и оних који су све до данас заточеници политикантског погледа на свет задужен за политичку инструментализацију театара.

Мира Траиловић је волела необичне глумце, смеле редитеље, сценографе и костимографе, композиторе спремне да експериментишу, али и неуобичајене сараднике, нестандартне саветнике са којима се консултовала на неуобичајене начине; чак није пристајала ни на обичне портуре, телефонисткиње, декоратере... Обожавала је таленте и била спремна да им опрости ама баш све. Управо је такве окупљала у Атељеу 212, а доцније и око Битефа.

С тим у вези, само можемо да претпоставимо колико су били запањени домаћи чувари плаже у Акапулку којима је Мира Траиловић, у стопу следећи чланове ансамбла балетске трупе Мориса Бежара што је словила као „балет из Брисела”, представила Зорана Радмиловића, Ташка Начића, Зорана Ратковића, Милутина Бутковића, Миру Бањац, Милана Михајловића, Ружицу Сокић, Љубу „Мољца” и остале Атељеовце као „балет из Београда”, те мирно и достојанствено прошетала кроз капију ексклузивне плаже затвореног типа намењене само VIP гостима.

Није крила колико ужива у екстравагантностима иностраних гостију Београдског интернационалног театарског фестивала који су, долазећи из мрачних подрума белосветских позоришта, у Београд доносили најсвежији дах међународне авангарде, навелико шокирајући овдашње малограђане.

Храбро се носила са конзервативцима, елегантно заобилазила игноранте, с којима је ретко али увек оштро, аргументовано и беспштедно полемисала, вешто је надмудривала политичаре, али је зато умела, попут увређеног детета, да пати када би поједине поступке својих искрених пријатеља и верних сарадника безразложно проценила као акт „издаје”, када на телевизији не би добила простор који је сматрала да јој припада, или би се „кидала” због успешне премијере Југословенског драмског позоришта, јединог овдашњег театра који је сматрала истинском конкуренцијом Атељеу. Била је неустрашива, бескомпромисна, остављала је утисак особе чврсте попут гранита, али су њени најблискији сарадници врло добро знали до које мере је могла да буде осетљива и рањива.

Начин на који је пензионисана – савршено у складу с типичним овдашњим навикама и обичајима (уз већ стандардно накнадно жаљење целокупне јавности и правдање административним околностима) – дефинитивно ју је сатро. Убрзо након што је уклоњена из Атељеа 212 разболела се, кратко је боловала и – умрла. (О брзини којом је том приликом Смрт обавила свој посао сведочи песма Данила Киша *На весті о смртии ђосіође М.Т.*). Предлог да оснује и води Битеф театар

дошао је прекасно и само јој је дао прилику да оде достојанствено, до самог свог краја опседнута позориштем и у потпуности усредсређена на практична питања којима се безмало целог живота бавила.

Ова врхунски написана, документаристички интонирана монографија из пера Феликса Пашића, опремљена, илустрована, штампана и публикована на начин који савршено кореспондира с личношћу, укусом и темпераментом Мире Траиловић, значајна је, међутим, за нас и због тога што, истина посредно, сугерише на који начин и данас, овде, функционише театар, тачније на који начин код нас и даље, у организационом и менаџментском смислу, квалитет и истински рад зависе од изванредних способности изузетног појединца.